
GYEREK_SZEMMEL: ÉPÍTÉSZET GYEREKEKKEL ÉS GYEREKEKNEK

Szerzők: Christa Reicher, Päivi Kataikko, Silke Edelhoff, Angela Uttke
© 2006 Christa Reicher, Päivi Kataikko, Silke Edelhoff, Angela Uttke

Az eredeti kiadás címe: *Kinder_Sichten. Architektur und Städtebau für und mit Kindern und Jugendlichen*; Bildungsverlag EINS, Troisbach, 2006.

Fordítók: Sebestyén Ágnes, Tóth Eszter
Szakmai lektor: Zöldi Anna
Borítóterv: Sirály Dóri
Tördelő: Kusztoz Attila

Kiadó:
kultúrAktív Egyesület
7625 Pécs Mikszáth K. u. 9.
Felelős vezető: Tóth Eszter

Kódex Nyomda
7627 Pécs Rigóder út 29
Felelős Vezető: Simon Béla

© kultúrAktív Egyesület, 2013

ISBN: 978-963-08-6231-8
ISSN: 2064-0110

Megjelent a „**Gyermek–Város–Építészet**” című sorozat részeként.
Sorozatszerkesztő: Sebestyén Ágnes, Tóth Eszter

Nyomta és kötötte: B-GROUP Kft
Felelős vezető: Borbély Tamás

TARTALOMJEGYZÉK

Fordítói előszó	5
Sebestyén Ágnes, Tóth Eszter	
Előszó	7
Prof. Dr. Dr. Dr. Wassilios E. Fthenakis	
Gyerek_szemmel	A gyerek- és ifjúságbarát tervezés aspektusai 10
Christa Reicher	
I. RÉSZ: ÉPÍTETT KÖRNYEZETI NEVELÉS	17
Házépítés? Gyerekjáték!	Az építészetnek az iskolában a helye 20
Gert Kähler	
Az építészeti kultúra iskolába megy	Németországi tapasztalatok 24
Claudia Schwalfenberg	
Épített környezeti nevelés mint állampolgári nevelés	A finn példa 32
Päivi Kataikko	
Pók a háló közepén	Építészeti nevelés a NAI Holland Építészeti Intézetben 37
Pia Degenhardt	
Nevelés, oktatás és kreativitás	Építészetoktatás, mint naponta megújuló kísérlet a bordeaux-i arc en rêve építészeti központban 45
Laurent Tardieu	
Előadás, műhelymunka, akadémia	A gyerekek és fiatalok építészeti nevelésének lehetőségei 54
Silke Edelhoff, Angela Uttke	
001 alapok	Építészeti kutatás és tervezés óvodás korú gyerekek esetében 62
Christiane Johannsen	
Építészeti kultúra a pedagógusképzésben	Építészeti szemináriumok leendő művészetpedagógusok, építészek, alkotók és képzőművészek számára a Weimari Bauhaus Egyetemen 72
Hannes Hubrich	
Nézőpont kérdése	Az építészetközvetítés mint egyetemi szak 80
Riklef Rambow	

86 ■ II. RÉSZ: A GYEREKEK ÉS FIATALOK RÉSZVÉTELE A TERVEZÉSBEN

- 88 ■ **Játék és mozgás a városban** ■ A lüneburgi „Játék a városban” projekt
Reiner Hildebrandt-Stramann
- 96 ■ **Játéktér-programterv (Spilleitplanung)** ■ Egy új tervezési eszköz,
amely a gyerekbarát szemléletet erősíti a várostervezésben
Peter Apel, Dagmar Brüggemann
- 107 ■ **Várostervezés gyerekekkel és fiatalokkal** ■ Göteborgi projektek (Svédország)
Mie Svennberg
- 113 ■ **A gyerekek mint építetők** ■ Egy gyerekbarát kerület, Darmstadt
Kranichstein útmutató kezdeményezései
Brigitte Holz
- 120 ■ **A gyerekek is terveznek!** ■ Részvételi projektek
Berlin Prenzlauer Berg kerületében
Christiane Hannemann
- 129 ■ **„TanTERV”: a 21. század iskolái** ■ Lighthouse (Világítótorny), Skócia
építészettel, tervezéssel és várossal foglalkozó központja
Anne Cunningham

138 ■ III. RÉSZ: MÓDSZERTANI- ÉS PROJEKTGYŰJTEMÉNY

- 139 ■ **16 példa és gyakorlat** az épített környezeti nevelésre és a
gyerekek és fiatalok részvételére a tervezésben
Összeállította: Silke Edelhoff
- 159 ■ **ÖSSZEGZÉS**
- 159 ■ **Épített környezeti nevelés és részvétel** ■ Összegzés
Christa Reicher, Silke Edelhoff, Päivi Kataikko, Angela Uttke
- 162 ■ **FÜGGELÉK**
- 162 ■ A szerzőkről
- 165 ■ Irodalomjegyzék
- 170 ■ Képjegyzék

A „Gyerek_szemmel: építészet gyerekekkel és gyerekeknek” 2009-ben került először a kezünkbe, amikor a „Pécs gyerekeknek” című városismereti kiadványunkhoz gyűjtöttünk anyagot. Mindketten Németországban tartózkodtunk éppen a Robert Bosch Alapítvány Kulturális menedzserek Közép- és Kelet-Európából programjának ösztöndíjasaiként, ezért úgy adódott, hogy a német szakirodalomban kezdtük a keresgélést. A „Gyerek_szemmel” az elsők között került a kezünkbe, és egy teljesen új világot nyitott meg előttünk. Mindketten művészettörténészek vagyunk, és bár jelentős pedagógusi és múzeumpedagógusi gyakorlattal rendelkezünk, ekkor szembesültünk azzal, hogy létezik olyan szakmódszertan, amely kifejezetten az építészet gyerekeknek és fiataloknak való oktatásával foglalkozik, sőt olyan is, amely lehetővé teszi bevonásukat a várostervezésbe. Így találkoztunk az épített környezeti neveléssel és a részvételi tervezéssel. Ennek a könyvnek egy speciális módszertan megismerésénél, amit felhasználhattunk „Pécs gyerekeknek”, majd a „Tiéd a város” sorozathoz tartozó további városismereti gyerekkönyveink írásakor – sokkal többet köszönhetünk.

A „Gyerek_szemmel” német, francia, ír, holland, finn és svéd szerzői arról számolnak be, hogyan vált országaikban az épített környezeti nevelés, valamint a gyerekek és fiatalok bevonása a tervezésbe egyre fontosabbá az elmúlt évtizedek során. Nagy hatással volt ránk, hogy Finnországban az épített környezeti nevelés önálló tantárgy, hogy Németországban van építészeti gyerek-egyetem, Svédországban pedig gyerekbizottságok is részt vesznek a városfejlesztésben, és még sorolhatnánk a kötetben bemutatott példákat. Emellett gyakran forgattuk a kiadványhoz tartozó módszertani gyűjteményt, amely a hasznos gyakorlati megjegyzésekkel ellátva ismerteti a korábban bemutatott projektek során használt módszereket. Az elmúlt évek során több alkalommal tértünk vissza ezekhez a módszerekhez, amelyek önállóan is alkalmazhatóak, de átfogó projektek is épülhetnek rájuk.

A „Gyerek_szemmel” több azonban egy releváns törekvéseket bemutató nemzetközi körképnél és praktikus módszertani gyűjteménynél. Ráébresztett minket arra, hogy Európa szerte civilek és szakmai szervezetek dolgoztak ki és kínáltak először az épített környezettel kapcsolatos oktatási ajánlatokat és ők ismerték fel annak a szükségességét is, hogy a legfiatalabb polgárok is részt vehessenek a városfejlesztésben. Ezekből az alulról jövő kezdeményezésekből nőtt ki később a legtöbb esetben átfogó, országos oktatási programok, valamint ezeknek köszönhetően válhatott számos helyen az épített környezeti nevelés a formális oktatás részévé és kaphatott a részvételi tervezés támogató törvényi kereteket. Bár legtöbb országban nő az állami szerepvállalás, a civil kezdeményezések szerepe a mai napig meghatározó. Ezekből a példákból nyertük a kellő önbizal-

mat a kultúrAktív Egyesület megalapításához, amely Magyarországon elsőként foglalkozik épített környezeti neveléssel. A 2010-es alapítás óta felvettük a kapcsolatot számos olyan szakmai szervezettel és szakértővel, akiknek a nevével a Gyerek_szemmel lapjain találkoztunk először, a többi között a kötet szerkesztőivel is, így jöhetett létre a magyar fordítás.

Meggyőződésünk, hogy a könyv szellemisége hasonlóan nagy hatással lehet a magyarországi szakemberekre és szakmai szervezetekre, akik a gyakorlati példákból inspirációt meríthetnek saját munkájukhoz. Ezért döntöttünk a könyv magyar nyelvre történő fordítása mellett, hogy a kiadványt elérhetővé tegyük a hazai szakemberek számára is. A könyv első fejezetében bemutatott oktatási projektek különösen az építészeti és városi témák iránt érdeklődő pedagógusok, nevelők, ifjúsági munkások és múzeumpedagógusok számára lehet hasznos és érdekes. A könyv második felében tárgyalt részvételi projektek az építészek, a várostervezők, ifjúsági munkások, valamint a szakmai és politikai döntéshozók munkájához nyújthatnak ötleteket és segítséget. A módszertani példatárat pedig bárki könnyedén tudja alkalmazni saját területén – legyen az szabadidős, oktatási vagy tervezési terület – aki gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozik.

A „Gyerek_szemmel” a kultúrAktív Egyesület gondozásában megjelenő „Gyermek – Város – Építészet” sorozat első kötete. Könyvsorozatunk célja, hogy az épített környezeti nevelés elméletét és gyakorlatát megismertessük a hazai szakmai közönséggel. A „Gyerek_szemmel” című kiadvány az első átfogó ismeretterjesztő kiadvány ebben a témában, amelyet magyar nyelven is olvashatnak az érdeklődők. A sorozat „Épített környezeti nevelés” címmel megjelenő következő kötete ezt egészíti ki oly módon, hogy a témakör magyarországi vonatkozásait, történetét, lehetőségeit, illetve a módszerek hazai adaptálhatóságát tárgyalja.

A „Gyerek_szemmel” magyarországi megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap és a Goethe Intézet támogatta. Szeretnénk külön köszönetet mondani Zöldi Anna építésznek, aki a fordítást szakmai szempontból lektorálta és segítséget nyújtott a magyar terminológiát érintő kérdésekben.

Sebestyén Ágnes és Tóth Eszter

A 20. század a gyermekek évszázada lehetett volna. A kezdetek legalábbis ezt ígérték. A század elején széles körben megélénkült a gyerekjog iránti érdeklődés, és ez végül nemzetközi jogi megállapodások megkötéséhez vezetett. 1902. július 2-án megszületett a kiskorúak gyámságát szabályozó Hágai Egyezmény, majd 1910. május 4-én aláírták a leánykereskedelem elnyomása érdekében született nemzetközi egyezményt. Eglanyene Jebb fotográfus munkássága is nagyban hozzájárult a gyerekjogok érvényesítésnek terjedéséhez. Fotóival felhívta a figyelmet az első világháború után éhező gyerekekre, ezért 1920-ban letartóztatták. A Jebb által kezdeményezett gyerekjogi mozgalom nemcsak a „Mentsétek meg a gyerekeket” nemzetközi szervezet megalapításához vezetett, hanem az első „Gyerekjogi Nyilatkozat” megfogalmazásához is. Ez utóbbi alapján fogadta el a Népszövetség közgyűlése 1924-ben a gyerekek jólétét biztosító, alapvető jogait tartalmazó „Genfi Nyilatkozatot”.

Sajnos itt elakadt a gyerekek helyzetének javulása. A korabeli gyerekkép és a nemzeti és nemzetközi egyezményekben megfogalmazott jogokat birtokló polgár képe nem volt összeegyeztethető. Sőt, ennél súlyosabb volt a helyzet. A gyerekeket éretlennek tekintették, és úgy gondolták, hogy óvni és védeni kell őket annak érdekében, hogy később eredményes felnőttek váljanak. Ez a jó szándékú felfogás sajnos oda vezetett, hogy a gyerekek – mivel nem tekintették őket a társadalom teljes jogú tagjának – nem rendelkeztek az elemi jogokkal sem. Ez rendben is volt addig, amíg a szülők számára a felnevelt gyerekek a jövőbeni anyagi támaszt és gondozót jelentették. Ez a modell azonban a második világháború után már megkérdőjeleződött, majd a 60-as években egyre erőteljesebb kritikát fogalmaztak meg vele szemben. Ekkorra már előtérbe került a gyermeknevelés lelki vonatkozása. A gyerekek adtak értelmet és távlatot a szülők életének. A társadalombiztosítási rendszer kiépítésével, a nyugdíjnak köszönhetően a szülők anyagilag függetlenné váltak felnőtt gyerekeiktől. A szülő-gyerek kapcsolat így új minőséget kapott, és a gyermeki autonómia elismerésére épült. Az alá- és fölérendeltségi viszony helyett a szülők kénytelenek voltak szimmetrikus viszonyt kialakítani a gyerekeikkel. A gyerek családon belüli autonómiájának elismerése aztán nem maradt következmények nélkül a csalárendszer minőségének szempontjából. Ez a változás világszerte hatással volt a hazai és nemzetközi jogrendszerre. Az 1989-es ENSZ Gyerekjogi Egyezmény először biztosított jogokat a gyerekeknek. A társadalomkutatásban új elméletek születtek a gyerekekről és a gyermekkorról. A gyerekkort most már az emberi fejlődés önálló szakaszaként írták le, a gyermek helyet kapott a társadalom rendszerében, és elismerték saját vágyait, szükségleteit és jogait. Politikai és társadalmi szinten ez azzal a következménnyel járt, hogy részvételi modelleket dolgoztak ki, amelyek elsősorban önkormányzati szinten adtak lehetőséget arra, hogy a gyerekek is

részt vehessenek az őket érintő döntések meghozásában. Az LBS Lakástakarék Fiatal Család Iniciatívája már a 90-es években összegyűjtötte az ilyen kezdeményezéseket Németországban. A Német Ifjúsági Intézet nemrégiben adott ki két füzetet arról, hogy milyen részvételi lehetőséget biztosítanak az önkormányzatok és az oktatási intézmények a gyerekeknek. A füzetek a Család-, Idős-, Nő- és Ifjúságügyi Szövetségi Minisztérium megbízásából készültek.

A 21. században egy újabb jelenség is a hasonló törekvéseket szolgálja. Nemzetközi és országos szinten is viták zajlanak az oktatással kapcsolatban. Ezekhez a PISA-felmérés eredményei adják a hátszelet. A legfontosabb felismerés, hogy a német oktatási rendszer az oktatás meghaladott értelmezésére épül. Az oktatás a közelmúltig a klasszikus nézetekre támaszkodott, amelyek az önképzést tekintették a képzés alapjának. Az elképzelés, hogy a gyerekek a saját tevékenységükkel önállóan konstruálják a világukat, egy olyan oktatási rendszer kialakulásához vezetett, amely nem bizonyult alkalmasnak a társadalmi kirekesztés, migráció, mobilitás, vagy épp a szegénység által támasztott kihívások kezelésére. A német oktatási rendszer valószínűleg emiatt nem képes kompenzálni a társadalmi hátrányokat. Csak az elmúlt négy évben tudott érvényesülni az a szociál-konstruktivista nézet, amely szerint az oktatás társadalmi kontextusban zajlik. E szerint az elképzelés szerint a tanulás egy olyan társadalmi folyamat, amit a résztvevők: gyerekek, szakemberek, szülők és más felnőttek együtt hoznak létre. A tanulás szervezése során az interakció kap fő szerepet, valamint az oktatási tartalmak beágyazása a társadalmi kontextusba. Így új lehetőségek nyílnak a tantervek összeállítása és az oktatási rendszer átszervezése során. A nevelés újjáértelmezése megváltoztatja az oktatás céljait, tartalmát, és a tudásátadásra is új módszereket kell kidolgozni. Pillanatnyilag az a hatalmas kihívás, hogy ezt az új szemléletmódot átültessük a konkrét pedagógiai gyakorlatba. Ha a tanulás során együttműködő partnerként tekintünk a gyerekekre, és ezt a tantervekbe is beépítjük, akkor megváltozik a gyerekek és a szakemberek közötti kapcsolat minősége. A gyerekek számára így lehetőség nyílik arra, hogy részt vegyenek a képzésük alakulásában. Az új kerettantervek erre az oktatásértelmezésre épülnek, és a gyermeki részvétel központi szerepet kap bennük. Azokra a tantervekre ez biztosan igaz, amelyekért én magam vagyok felelős: ilyen például a bajor oktatási és nevelési kerettanterv, illetve a 0–10 éves gyerekek oktatását szabályozó hesseni tanterv.

A fentiek fényében különleges aktualitást nyer a „Gyerek_szemmel: Építészeti gyerekekkel és gyerekeknek” című könyv. A német nyelvű szakirodalom nagyon keveset foglalkozik azzal, hogy milyen hatással van a környezet a gyerekkorban az oktatásra, pedig nemzetközi szinten számos írás foglalkozik ezzel a témával.

Emellett szinte alig lehet olyan írásokat találni, amelyek a gyerekek és fiatalok „épített környezeti nevelésével” foglalkoznának. Pedig az épített környezeti nevelés adja az ifjúság kezébe a környezetük megismeréséhez és az alakításában való részvételhez szükséges eszközöket. A kötet elkötelezett és kompetens szerzőinek az írásai éppen ezzel a kérdéskörrel foglalkoznak.

A szerzők számos példát hoznak arra, hogy a gyerekeket és fiatalokat hogyan lehet bevonni az őket érintő tervezési kérdésekbe, illetve milyen részvételi formákat dolgoztak ki és alkalmaztak eddig. Eleinte a különböző városrészek és nyilvános terek kialakítása adott teret ezeknek a kezdeményezéseknek. Újabban az iskolák felújítása, illetve átalakítása során is lehetőség van a gyerekek bevonására. Az olvasó betekintést nyer az ilyen részvételi folyamatokba, megismerheti az előfeltételeiket, céljaikat és módszereiket, és hasznosíthatja a megszerzett tapasztalatokat.

A kötetben megjelenő összes írás mellett érvel, hogy biztosítani kell a gyermekek számára a tervezésben való részvétel lehetőségét. A szerzők szerint élni kell azokkal az oktatási esélyekkel, amelyeket a gyerekek és fiatalok nagyobb mértékű bevonása teremt. Az írások számos részvételi lehetőséget mutatnak be, és felhívják a figyelmet arra, hogy a gyerekeket és fiatalokat a rájuk vonatkozó ügyek szakértőinek kell tekinteni, azaz „megbízónak” az őket érintő oktatási és kulturális feladatok megoldása során. A kötet „Projekt- és módszertani börzével” zárul, amely a példákat és a hasonló projektek megvalósításához szükséges útmutatásokat vonultatja fel.

Az összeállítás érdekes ötleteket és konkrét útmutatásokat egyaránt tartalmaz a gyermekek részvételi lehetőségeivel kapcsolatban. Hiánypótló, ugyanakkor további hasonló kezdeményezések megvalósítására ösztönöz. Külön köszönet illeti a szerkesztőket a téma monografikus bemutatásáért, valamint a körültekintően kiválasztott hazai és külföldi példákért. Köszönjük az LBS Lakástakarék Fiatal Család Iniciatívájának, hogy támogatásával lehetővé tette a kötet megjelenését.

Reméljük, hogy a könyv olvasói felhasználják az ötleteket, és ezáltal megteremtik a gyermeki részvételi projektek kultúráját, valamint hozzájárulnak az oktatási intézmények nevelési feladatának modernizálásához.

München, 2006. december

Prof. Dr. Dr. Dr. Wassilios E. Fthenakis